

SVENSK MUSIK I FILATELIN

Av Gunnar Dahlvig

Gunnar Dahlvig är född 1929. Civilingenjör, lektor i maskintekniska ämnen, läroboksförfattare. Ledamot av SFF, Sveriges Filatelist Förbund, sedan 1975. Ordförande i SMS, Riksföreningen Svenska Motivsamlare, sedan 1976.

»Svensk Musik«, liksom titeln på fjolårets frimärksblock »Musik i Sverige« är naturligtvis vidsträckta begrepp, som i sig innefattar alla aspekter på svenskt musikliv. Att filatelistiskt skildra detta låter sig ju göra, om än skildringen ibland kommer att bli något fragmentariskt i brist på lämpligt material.

I denna uppsats vill jag i stället definiera »Svensk musik» som musik komponerad av svenskar och visa hur såväl upphovsmännen som deras verk kan filatelistiskt beläggas. Indelningen av ämnet kan göras på många sätt, men med tanke på vilka kompositörer och verk som förekommer på märken, stämplat m m har jag valt följande:

Klassisk musik (såväl äldre som modern)

Sångspel

Underhållningsmusik

Några av de personer som kommer att presenteras har kanske verkat inom mer än en av de valda grupperna, men det är ett fenomen som alltid uppstår när man försöker systematisera konstnärlig verksamhet.

Som en utvidgning av ämnet har jag avslutningsvis också tagit med svenska uttolkare av musik, dvs musiker och sångare.

Klassisk musik

Vår äldste filatelistiske kompositör är kanske varken betydande eller känd som sådan men väl kunglig. Alla som fick läsa Snoilsky i skolan vet att kung Erik (XIV) lekte på luta. Men han gjorde mer än så — han komponerade också. I sin bok »Svecia Litterata» nämner Johannes Schefferus 1680 att Erik komponerat 4-stämmig musik till två namngivna psalmer. Det enda bevarade verket är dock en åttastämmig motett som Erik noterat i marginalen på Strabos »De situ orbis» (Om världens geografi) under sin fängelseid. Erik återfinns på bibelfrimärkena från 1941, där han som 8-åring står vid sin faders sida. Ett porträtt från vuxnare ålder ses på en Uppsala-stämpel från 1961.

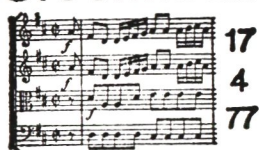

Från Erik får vi hoppa fram till 1700-talet och Johan Helmich Roman — »den svenska musikens fader» — som kanske får sitt frimärke om 10 år (han föddes 1694) men som tills vidare endast är ihågkommen genom stämpeln från SMS årsmöte 1977, vilken visar noter ur hans mest kända verk »Drottningsholmsmusiken».

Näste man blir Erik Gustaf Geijer, mest känd som skald och historiker, vilken enligt musiklexika »som tonsättare bara delvis nådde över dilettantstadiet, men genom sin genuina musikaliska begåvning och entusiasm ändå

gjorde betydelsefulla insatser för svensk musikhistoria». Han komponerade främst pianomusik och romanser och förutom på märkena från 1947 kan vi också se honom som staty på tillhörande förstadagsstämpel.

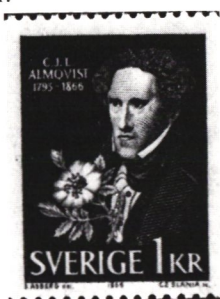
STOCKHOLM

SMS årsmöte 1977
POSTMUSEUM

Samtida med Geijer var författarkollegan Carl Jonas Love Almqvist, vars »Songes» och »Fria fantasier för pianoforte» redan fångslade hans samtid och som i dag fått en renässans. Han fick egna frimärken 1966 och hans profil skyntar dessutom i bakgrunden av Tintomara-märket 1973. 1966 ordnade Nordiska museet en Almqvist-utställning med egen specialstämpel.

Franz Berwald tillhörde samma generation som Geijer och Almqvist och frimärken gavs ju ut 1968 till 100-årsminnet av hans död. Till skillnad mot de två föregående var han professionell musiker och kompositör. Dvs han hade svårt att vinna gehör för sina toner hos samtiden och måste försörja sig bl a som glasbruksdisponent och tegelfabrikör. Typiskt är kanske att noterna på frimärkena kommer från operan »Drottningen av Golconda», vilken skrevs 1864 och fick sin premiär 104 år senare i samband med 100-årsminnet av hans död.

GÖTEBORG

En som verksamt bidrog till att Berwald i dag anses som en av Sveriges absolut främsta tonsättare var Vilhelm Stenhammar, som föddes tre år efter Berwalds död. Stenhammar var ju själv en framstående kompositör och han var bl a verksam i Göteborg under 15 år. Det kan kanske därför anses logiskt att när han första gången filatelistiskt hedrades, så var det genom en stämpel från LisEx 1973. 10 år senare kom han ju med på ett av märkena i musikblocket.

En samtida till Berwald, som i dag är betydligt mindre känd, men som hade stora framgångar under sin livstid var Adolf Fredrik Lindblad. Framgångarna berodde delvis på att världsstjärnan Jenny Lind uppträdde i en av hans operor (»Frondörerna») samt att hon tog upp flera av hans romanser på sin repertoar. Lindblad föddes i Skänninge och hedrades 1969 av sin födelsestad med en stämpel.

Den yngste och kanske samtidigt den »svenskaste» av de traditionella klassiker som blivit filatelistiskt ihågkomna är Hugo Alfvén. Kompositören till »Midsommarvaka», »Dalarapsodi» och »Skärgårdsbilder» fick eget märke till 100-årsdagen av sin födelse 1972.

Moderna klassiker

När vi kommer till modernisterna så har vi inte längre några porträtt att visa utan endast illustrationer till några verk. I den ordning märkena kommit ut, finns verk av Ingvar Lidholm, Lars Johan Werle och Karl Birger Blomdahl representerade. Lidholm med sin »Frimärksmusik» till Musikaliska Akademiens 200-årsjubileum 1971. Till nästa 200-årsjubileum – Ope-

rans — presenterades en scenbild ur operan »Tintomara» av Werle och slutligen hittar vi Blomdahls »Aniara» i musikblocket.

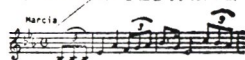
Musik av annat slag visar en stämpel från Göteborg 1982. Vi ser där noterna till en orkesterfanfar av Göteborgsmusikern- och kompositören Sture Olsson.

GÖTEBORG

28. 5. 82

NORDISKA
SPÅRVÄGSMUSIKERS
SAMMANSLUTNING

5. MUSIKSTÄMMAN

Sångspel

För denna avdelning gäller samma förutsättningar som för de moderna klassikerna, dvs att det endast är verken som kan dokumenteras, inte tonsättarna själva. Inte heller finns det några frimärken utan endast stämpelar.

Först i den kronologiska ordningen kommer Andreas Randel, tonsättare, violinist och lärare vid Musikaliska Akademien. Men mest bekant som arrangör av musiken till »Värmlänningarna», vilken han delvis också komponerat. På en stämpel från Ransäter 1963 ser vi texten »Värmlänningarna» samt den glade figuren Löpar-Nisse.

Näste man är kompositören och författaren till musikskådespelet »Petrus de Dacia» Friedrich Mehler. Denne var visserligen född i Tyskland men bodde från 1921 till sin död 1981 i Sverige och var sedan 1931 svensk medborgare, varför jag tycker att vi kan betrakta honom som svensk. Petrus de Dacia spelas varje sommar i St Nicolai kyrkoruin i Visby och fick 1964 för första gången (det har blivit många flera sedan dess) en stämpel som förutom texten »Petrus de Dacia» också visar ett rosettfönster från St Nicolai.

Minst lika känt som sommarskådespel är Rune Lindströms »Himlaspelet» som visserligen startade senare än Petrus de Dacia — 1941 resp. 1929 — men i gengäld haft egen stämpel sedan 1955. Stämpeln visar en fiolspelande ängel i daladräkt samt texten »Himlaspelet». Texten förekommer i två något olika utföranden — de två första åren var den helt svart, för att därefter ha det visade utseendet med dubbla konturer.

Sist i denna avdelning kommer en musiker och kompositör som till sin huvudsakliga gärning egentligen hör hemma i en helt annan genre. Kompositören till Malungs »Skinnarspel» är nämligen den redan legendarisk vordne Jan Johansson. Denne gick ju tyvärr bort redan vid 33 års ålder, endast ett år efter premiären på Skinnarspelet 1967, se stämpel.

Underhållningsmusik

Carl Michael Bellman får väl räknas som den förste kompositören av underhållningsmusik som blivit filatelistiskt ihågkommen. Han är t o m den förste musikpersonligheten som i Sverige hedrats med ett frimärke. Märkena utgavs 1940 och åtföljdes dels av en förstadagsstämpel med namnet Carl Mikael Bellman och dels av en samma dag använd stämpel »Bellmansfesten i Berns». På försändelser med den senare stämpeln finns dessutom en privatstämpel »Stockholms-tidningens Bellmansjubileum». På 70-talet förekom dessutom vid några tillfällen Solna-stämplor i samband med firandet av Bellmansdagen på Haga. Stämpeln finns med ett par olika utseenden.

Om Bellmans visor kanske inte direkt är lämpade för barn, så är näste kompositörs verk detta i så mycket högre grad. Ty Alice Tegnér, vår enda (?) kvinnliga kompositör, skrev ju det mesta av sin musik för barnen och har också älskats av dessa i decennier. Vem av oss har inte som små sjungit »Bä, bä vita lamm», »Sov du lilla vide ung», »När lillan kom till jorden» med flera evigt unga sånger. Alice Tegnérns hemstad Karlshamn firade hennes 100-åriga födelsedag med en specialstämpel 1964. Stämpeln visar statyn »Maja» (lillan som kom till jorden) samt texten »Alice Tegnér-dagen».

Birger Sjöberg var 20-talets store trubadur och hans sånger om Frida m fl ingår fortfarande i visrepertoaren. Även när det gäller honom så är det hemstaden, i detta fall Vänersborg, som kommer ihåg med en stämpel. Dock inte i samband med något jubileum. Stämpeln visar skalden och kompositören Birger Sjöberg som utövande trubadur.

95.95.95.95.95.95.95.95

I Roslagens famn

VALÖR
95 ÖRE
PRIS

9:50

GÖTEBORG

19.1.1977

Västerlandets författare

POST-EXPO

Sveriges genom tiderna mest älskade och sjungna visförfattare och kompositör torde utan tvekan vara Evert Taube. Under sin livstid blev han inte filatelistiskt ihågkommen men året efter hans död fick vi först en stämpel med namnteckning och porträtt (från Göteborg) och därefter den vackra serien »I Roslagens famn» med ytterligare ett porträtt på häftes-

omslaget. Märkena illustrerar ju i bild och noter »Calle Schewens vals» och någon petimäter har fingranskat noterna och lyckats upptäcka att det saknas en punkt här, en linje där och en not både här och där. Summan av kardemumman blir att inget av märkena har helt korrekta noter. Men inte ens detta – plus att ett av märkena visar ett fiskafänge utanför Hälsingland och inte i Roslagen – kan förta intrycket att postverket på ett synnerligen förtjänstfullt sätt lyckats illustrera Taubes skildring av den svenska sommaren. 1980 fick vi ytterligare en Göteborgsstämpel, nu med Taube i helfigur och iklädd luta.

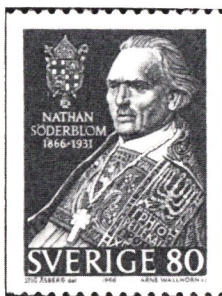

En helt annan typ av musik representerar Lars Gullin, barytonsaxofonisten som dog 1976 och som är porträtterad på ett av märkena i musikblocket. Gullin och Jan Johansson är inte bara två av Sveriges främsta jazzkompositörer och -arrangörer, utan intar en lika framskjuten ställning i Europa. Båda hade också som gemensam nämnare att de i stor utsträckning förankrade sin musik i svensk folkton. Måhända mindre konstnärligt

ansedda än de förut uppräknade men definitivt mer ekonomiskt framgångsrika är ABBA, som ju också finns på ett av märkena i musikblocket. I denna grupp är det de två B:na Björn Ulvaeus och Benny Andersson, som står för komponerandet och som exempel på låtar som har gått hem – eller rättare sagt ut över världen – kan nämnas »Waterloo» och »Money, money, money».

En svårplacerad

I den inledningsvis gjorda grupperingen passar inte Nathan Söderblom riktigt in. Såvida man inte anser att psalmer kan räknas som en specialform av visor, varvid han i så fall skulle inrangeras bland andra Bellman, vilket kanske kan verka stötande. Nu är Söderbloms komponerande inte av någon större omfattning, det rör sig enbart om psalm 475, »I denna ljuva sommartid» samt en marsch »Skuttunge kompanis marsch», tillägnad general Olof Thörnell. Hans storhet låg som bekant på andra områden och såväl det svenska som det västtyska märket utgavs 1966 för att hedra Nobelpristagaren och ekumenikern Söderblom.

Utlänningar i Sverige

I det föregående har medtagits en naturaliserad tysk och fråga är om också Joseph Martin Krauss skulle behandlas på samma premisser, även om han vederligt aldrig blev svensk medborgare (fanns begreppet medborgarskap på 1700-talet?). Även Krauss var tysk, född 1756, och kom att leva i Sverige från 1778 till sin död 1792. Huvuddelen av sitt komponerande gjorde han i Sverige och flertalet verk har också svenska namn. Till Gustaf III:s begravning skrev han »Symphonie funèbre» men dog själv strax därefter, endast 36 år gammal.

I Sverige har han inte (ännu) fått något filatelistiskt eftermäle, men i Västtyskland kom 1977 en stämpel med hans porträtt.

En annan »inlånad» svensk är den betydligt mer kände Bedrich Smetana. Hans svenska anknytning består i att han under åren 1856–61 bodde i Göteborg och där var dirigent och musiklärare. Under denna tid skrev han bl a de symfoniska dikterna »Richard III», »Wallensteins läger» och »Hakon Jarl». Och att han till »Moldau» lånat ett tema ur »Ack Värmeland du sköna» torde de flesta känna till. Smetana finns förstås på ett flertal märken från Tjeckoslovakien, men den svenska tiden erinras om genom en Göteborgsstämpel från 1974.

Övriga musikpersonligheter

Många av de beskrivna kompositörerna är eller var också uttolkare av sin egen och andras musik på något instrument eller som dirigent eller sångare. Men utöver dessa finns ytterligare några svenska musikpersonligheter som är filatelistiskt ihågkomna.

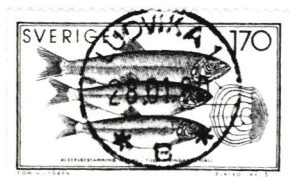
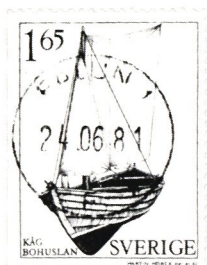
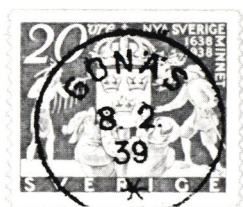
På instrumentalistsidan har vi spelmännen Ceylon Wallin på nyckelharpa och Hins Anders på fiol. Den förre på märke 1975 och den senare på det stora centralmärket i musikblocket.

Bland sångarna kommer såväl kronologiskt som utgivningsmässigt Jenny Lind först. »Den svenska naktergalen» fick ju eget märke 1975. Samma år hedrades även Birgit Nilsson med ett märke, dock inte av Sverige utan av Nicaragua. I en serie med operaartister kan vi se Birgit som Turandot. I samma rollskapelse ser vi henne på det misslyckade svenska märket i häftet »Sverige i världen» från 1981. På detta märke lär man också se ryggtavlan av dirigenten Sixten Ehrling.

Vårt största manliga namn på operascenen får väl Jussi Björling anses vara. Honom kan vi återfinna på ett annat märke i den ovan nämnda serien från Nicaragua i rollgestalten Rudolfo i Bohème. I Sverige har han ännu inte fått något filatelistiskt äreminne.

För att sluta där vi började, så hittar vi en av dagens operastjärnor på Aniara-märket i musikblocket, nämligen Erik Saedén.

Vackra stämplat från Dalarna på nyare märken.